

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

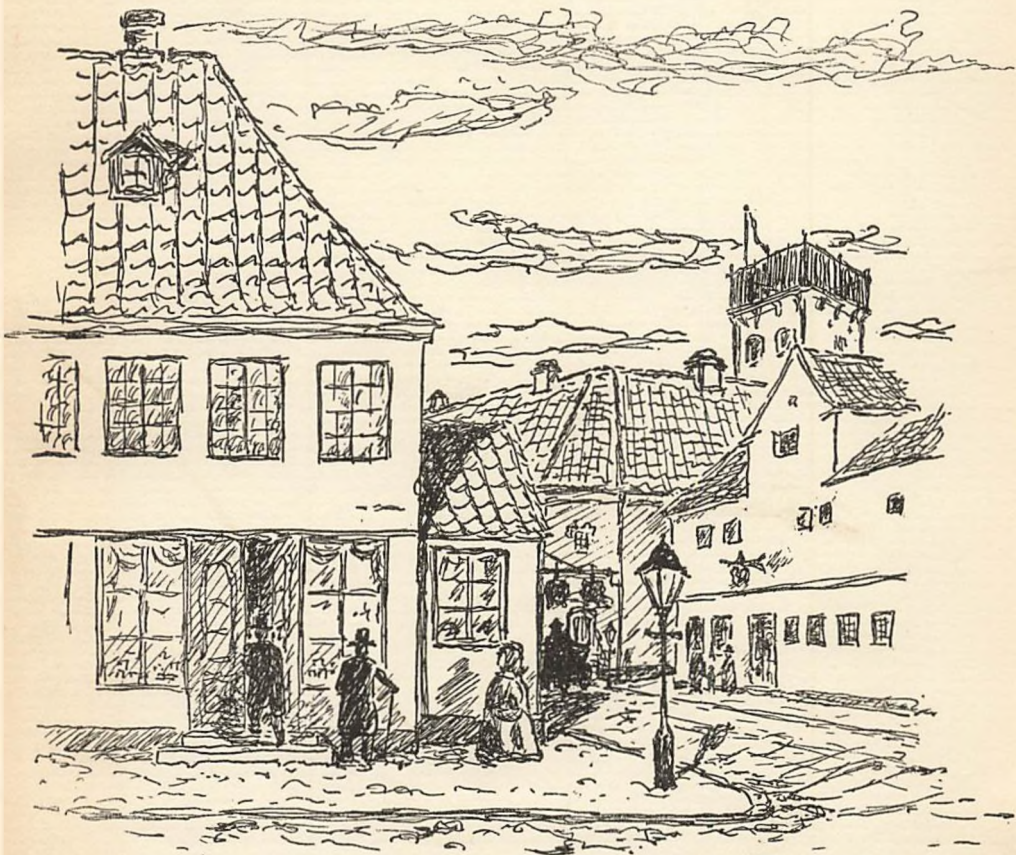
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEIN GANZES BIBELBUCH

HEMPELSKE BOGHANDEL

1797 - 3. Januar - 1947

RIDS
AF BOGLADENS
HISTORIE

HEMPELSKE BOGHANDELS FORLAG
WEISHAAPT
ODENSE 1947

Anna

For halvandet Hundrede Aar siden levede der i Odense omkring 5600 Mennesker. — Efter vor Tids Maalestok var det en lille By, men det var den største efter Hovedstaden af dem, der ligger indenfor Danmarks nuværende Grænser. Flensborg, Kiel og Altona var større og ligesaa Christiania og Bergen. Og Odense var en levende og vaagen By. Selv om Forretningstilværelsen, Handelen, netop paa den Tid var inde i en lidt død Periode — Kanalen var i sin Vorden — var Byen præget af en vis jævn Soliditet, og den var et udpræget Kulturcentrum. *Rahbek* kalder ganske vist Tiden 1794 til 1801 Poesiens syv magre Aar, men Kultur behøver ikke at være identisk med Poesi. Der var en ret talrig Embedsstand med Stiftamtmand *Buchwald* og Biskop *Bloch* i første Række, begge betydelige Mænd, der var Gejstligheden og Skolens Folk, adskillige Jurister, knyttede til Fynbo Landsting og de forskellige andre Retter, og der var Officererne fra Garnisonen, Fynske Regiment lette Dragoner. Af ikke ringe Betydning for Byens Liv i flere Henseender var det, at mange af de fynske Godsbesiddere i disse Aar, de sidste ti Aar af det attende Aarhundrede, tilbragte Vintertiden i Odense. I Klubberne og i det nyopførte Teater kom disse Mennesker sammen med Byens Borgere. — I Odense udkom der endogsaa to Aviser. De kom to Gange om Ugen og var gerne paa fire Sider i Kvartformat. I vor

Tids Øjne synes de uanselige, men de gav Datidens Odenseborgere bedre Muligheder end nogen anden Bys i Danmark, Norge og Hertugdømmerne for at følge med i, hvad der skete i Verden, thi i ingen anden By udenfor Hovedstaden i Christian VII's Riger og Lande fandtes der to Aviser.

Ogsaa i Udstrækning var Byen lille; men den var hyggelig med sin lave Bebyggelse af Huse og Gaarde i et eller to Stokværk og sine store Haver, navnlig bag de anselige Ejendomme paa Nordsiden af Overgades inderste og Vestergades yderste Del. I store Træk kan siges, at den strakte sig fra Korsgade mod Øst et Stykke ud i Sct. Jørgensgade, mod Vest gennem Vestergade og Vesterbro til Vindegade. Denne noget spredt bebyggede Gade dannede Byens Grænse mod Nordvest til Nørregade, som endte ved Frelsens Krog og hvorfra et Par Sidegader gik i østlig Retning mod Sortebrødretorv — dengang sagde man Sortebrødre Kirkegaard. Mellem Frue Kirkestræde og Holsedore, sønden for Hovedstrøget, laa Torvene og nogle Sidegader. Aaen dannede Byens Sydgrænse.

Og for halvandet Hundrede Aar siden kom en ung Mand til Odense og fæstede Bo her, en Mand, som skulde komme til gennem næsten et halvt Aarhundrede at spille en betydelig Rolle i Byens Liv.

Han hed *Søren Hempel*.

Han var Fynbo, født i Faaborg den 3. Januar 1775 som Søn af Postmesteren dér, Stadskirurg *Christian Hempel* og Hustru *Sophia Christensdatter Erreboe*. Han havde gaaet tre Aar i Odense lærde Skole og fik det sidste Aar det Vidnesbyrd, at han havde Gaver til bedste Haab. I Oktober 1793 blev han dimitteret til Universitetet. I April 1796 tog han teologisk Examen. Denne Uddannelse prægede ham i mange Maader, men det var ikke fra Prædikestolen eller i særlig Grad gennem det talte Ord, han skulde vinde sin Indflydelse.

Nu kom han som en eenogtyveaarig ung Mand atter til Odense.

I Slutningen af 1796 havde han i Forbindelse med Kaptain *Joseph Benedict Lindensfels* af *Lauritz Nicolai Faber* for 500 Rigsdaler købt Odense Adressekontor og den dertil knyttede Avis med Trykkeri, og Onsdag den 25. Januar 1797 fortæller Raadstueprotokollen, at for Raadhusretten var mødt og fremstod *Joseph Lindensfels* og *Søren Hempel*, begge her i Odense boende, og foreviste et dem allernaadigst forundt Privilegium

af 13. Januar dette Aar paa at holde Adressekontor, Bogtrykkeri og dertil hørende for Fyns Stift, i hvis Følge de begærede som en Følge heraf at vinde deres Borgerskab paa tillige at handle med Bøger som Boghandlere i Almindelighed, og da herimod ikke vides noget hinderligt og paa Grund af det dem forundte kongelige Privilegium, saa blev de nu herved antaget som Borgere og meddelt Borgerskab som Boghandlere, og derpaa aflagde den sædvanlige Borgerskabs- og Troskabs-Ed efter Loven, saa de nu herefter lige med andre deres Medborgere nyder de Rettigheder og Privilegier, som Byen er forundt, og tager Del i Byens onera efter Formue og Næring.

Om *Lindenfels*, der hurtigt gled ud af Byens daglige Liv, kan meddeles, at han var født i Wien 1762. Han blev Officer og deltog som Ritmester i Østerrigs ret uheldige Krig mod Tyrkiet 1788, rejste til Frankrig og oplevede Revolutionens første Tid dér, men forlod Landet under Rædselsperioden. Efter en Tid at have slakket rundt fæstede han Bo i Hamborg og senere i Altona. Nu nedsatte han sig i Odense, men han — og maaske endnu mere hans Hustru — længtes efter større Forhold, og Familien søgte til København, hvor han fandt et Levebød ved at undervise som Sproglærer, dels i det Schouboeske Institut, dels ved Privattimer. 1807 blev han Kaptain ved en Landeværnsbataillon. 1810 udnævntes han til Lærer i Fransk ved Artillerikadetinstituttet, 1811 tillige til Lærer i militær Terminologi ved Landkadetkorpset. Han blev senere Major. 1826 flyttede han igen til Altona, og dér døde han 1833.

Lindenfels var en Verdensmand, der forstod at skaffe sig

Forbindelser og Venner og at bevare dem. Gennem mange Aar, længe efter at han havde forladt Odense, vedblev han i Sommertiden at være en kær Gæst hos sine fynske Venner. Bekendtskabet med ham har ganske sikkert haft ikke ringe Betydning for den en halv Snes Aar yngre *Søren Hempel*, da denne begyndte sin Gerning i Odense. Paa den anden Side har *Lindenfels*, som det fremgaar af de anførte Data, været en noget urolig Natur, og det var vistnok hel-

Søren Hempel

digt baade for hans Kompagnon og for deres fælles Virksomhed, at han allerede i Maj 1798 trak sig tilbage fra Samarbejdet. Der var ret alvorlige økonomiske Vanskeligheder; dem maatte *Hempel* nu arbejde sig ud af alene, men han havde allerede, saa ung han var, og saa kort Tid han havde været i Odense, vundet sine Medborgeres Tillid. Den usvigelige Soliditet, der prægede ham, virkede med til at gøre hans Position tryk og sikker, og han klarede sig ret hurtigt ud af Vanskelighederne. Allerede i 1801 købte han den Ejendom paa Vestergade, hvori *Hempelske Boghandel* endnu er til Huse, ganske vist i ombygget Stand. Han har boet i Gaarden, før han fik Skøde paa den, thi Sælgeren siger i Skødet, at han afstaar Ejendommen med dens nuværende Bygninger, saaledes som samme dels af den foregaaende Ejer var tilskødet ham, dels

af *Hempel* selv tilbygget og indrettet i den Tid, han alt har beboet den. — Dagen efter købte han Gaarden paa Hjørnet af Lille Graabrødrestræde og Graabrødreplads. Den solgte han dog Aaret efter, 1802, men tilbagekøbte den 1812. Og endelig købte han 1805 Stedet mellem den først erhvervede Ejendom og Svaneapoteket. — Nu havde han Plads, og det havde han Brug for, for det var store Opgaver, *Søren Hempel* arbejdede med.

Han tog sig først og fremmest af sit Blad, Fyens Kongelig allernaadigst privilegerede Adressecomptoirs Aviser, i daglig Tale kaldet *Hempels Avis*, det Blad, der endnu lever som Fyens Stiftstidende. I næsten 40 Aar redigerede han selv Bladet. Gennem det lærte man ham at kende som en politisk, socialt og filantropisk interesseret Mand. Byen kunde bruge ham: Han blev Forligelseskommisær 1813 og var Medlem af flere Kommissioner til Ordning af Fattigvæsenet. 1829 blev han hædret med Cancelliraadstitlen. 1835 blev han som en af Repræsentanterne for Købstæderne Deputeret i Stænderforsamlingen i Roskilde, hvor han gav Møde 1835—36, 1838 og 1840. Dette Hverv, der medførte, at han i længere Perioder var borte fra Odense, bevirkede, at han i nogen Grad maatte overlade sin Redaktorstol til andre — sidst til *Carl Bagger*. 1838 blev han borgerlig Raadmand.

Naar man talte om *Søren Hempel*, var det Redaktøren, Bogtrykkeren, Forligsmægleren, Raadmanden, den Stænderdeputerede, man nævnede. Man tænkte ikke saa meget paa, at han ogsaa var Boghandler.

Den Boghandel, som han aabnede paa sin toogtyvende Fødselsdag den 3. Januar 1797, samme Dag, som han udsendte det første Numer af sin Avis — som paa samme Dag blev 25 Aar, var omtrent til hans Død nøje knyttet til Adressekontoret. Allerede i 1797 averteres forskellige Bøger til Salg derfra — det var dengang i den Ejendom paa Hjørnet af Vestergade og Flakhaven, hvor nu Fyens Disconto Kasse er, men faa Aar efter var Adressekontoret og Bogladen som nævnt flyttet over Gaden til det Sted, hvor *Hempelske Boghandel* endnu er til Huse. — Han var saaledes en Foregangsmand; over Hundrede Aar senere fulgte to store københavnske Aviser i hans Spor, da Politiken i 1915 oprettede Boghallen, og da Berlingske Tidende i 1932 etablerede B. T.-Centralen.

At følge saadan en gammel Forretnings Vækst i Detailler gennem Tiderne er i Almindelighed ugørligt. De gamle Regnskaber og den gamle Correspondance kasseres, naar det ikke længere skønnes nødvendigt at bevare dem. Det bliver tilfældigt, hvad Efterverdenen faar at vide. Og hvis virkelig en eller anden Virksomhed havde gemt alle sine Forretningspapirer, saa man kunde opstille nogle ulastelige Regnskaber og Statistikker, vilde en saadan Fremstilling sikkert virke ganske forskrækkeligt kedelig for enhver anden end Virksomhedens Ejer. Man maa hellere nøjes med de smaa Lysstrejf, der kastes over Forholdene, f. Eks. gennem Annoncer — af visse Grunde benyttede denne Boghandel Pressen som Reklame-Organ i ret høj Grad (og store Butiksvinduer, hvorigennem man kunde se, hvad man kunde faa, eksisterede ikke dengang) — hvoraf man faar det Indtryk, at

Hempelske Boghandel var særdeles vel forsynet, ogsaa med udenlandsk Litteratur. — Ganske vist var der i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede ikke et saa stort læsende Publikum, som nutildags, men der var sikkert flere *store* Bogkøbere dengang. Navnlig havde adskillige Herremænd og Præster betydelige Bogsamlinger og fulgte godt med i Litteraturen, og de købte Bøger, baade danske og udenlandske, og de havde Plads til dem. De offentlige Biblioteker var kun faa og vanskeligt tilgængelige, og hvad de havde, navnlig af Skonlitteratur, var begrænset. Interesserede Folk maatte selv købe, og det er nu og da ret imponerende Bogmængder, man ser registreret i et Dødsbo.

Søren Hempels Boghandel — man sagde og skrev forresten dengang hyppigt *Boghandling* — blev en betydelig Forretning, en af de største i Landet udenfor København; den omfattede baade Sortiments- og Forlagsboghandel. Han blev i Tidens Løb Forlægger af ca. 200 Skrifter; de fleste er glemte, som deres Forfattere, men nogle af disses Navne kendes dog den Dag i Dag. — Det kan ogsaa her bemærkes, at et Par Mennesker, hvis Navn fik god Klang i Litteraturens Verden, havde lært hos *Hempel*, nemlig *Adolph Elmquist* (1788—1868), som blev Boghandler i Aarhus og Redaktør af denne Bys Stiftstidende, nu maaske mest kendt som Udgiver af 66 Bind Læsefrugter, og *Boe Søren Langhoff* (1797—1864), *J. H. Schubothes* Svingersøn og Efterfølger.

Allerede i 1798 havde *Søren Hempel* giftet sig. Hans Hustru hed *Frederikke Kirstine Kisbye*. Hun var født 1769 som Datter af Kateketen ved Sct. Knuds Menighed *Morten Kisbye* og Jo-

A. C. C. C. C.

hanne Margrethe Sibbern. Hun døde 1839, og 12. Januar 1844 fulgte hendes Mand hende i Døden efter seks Ugers Sygdom. — Det viste sig da ret, hvor anset og afholdt han havde været. Man havde sjældent set en saa stor Sorgeskarc, og mange, deriblandt *Steen Blicher*, hyldede i Avisen deres døde Ven og Velgører, thi *Søren Hempel* var en god Mand og en godgørende Mand, hvem f. Eks. Stiftelsen af 18. September og Lahns Stiftelse havde Grund til at takke. — I 1835 havde forøvrigt *Oehlenschläger* i sin Digtkrans Fyensreisen helliget ham et Digt, Borgeren, hvori man faar et ganske lille Indblik i hans Hjem,

„en hyggelig Borgerstue,
hvor pæne Løsøre bonet staar
og mageligt Lænestolsæde . . .
Mesterstykker
til Odense-Snedkerens Ære,
og Skilderier med Fa'er og Mo'er,“

og hvori Digteren glæder sig over *Hempels* sorte Kalot og over hans kraftige Pande, og hvori han ogsaa berører det, hvori den travle Mand fandt Hvile og Recreation, Astronomien, som han dyrkede fra det Taarn, Graabrødrelille, han havde opført paa sin Ejendom. De beskedne Tranlygter, som dengang fandtes i Odense, forhindrede ikke denne Syssel. Nu skal man langt bort fra Byen og dens Lys for ret at se Nathimlen.

I de Aar, *Søren Hempel* havde været Borger i Odense, var Byens Indbyggerantal steget til ca. ti Tusinde. Og der var tre Boghandlere.

Den 24. Januar 1844 fremstod *Jens Frederik Helm Petersen* for Magistraten paa Raadstuen og vandt Bоргerskab som Bog- og Papir-Handler. Han foreviste ved denne Lejlighed en Cancelli-Resolution af 2. Marts 1841, hvorved det var ham tilladt at fortsætte Cancelliraad *Hempels* Boghandel.

Den nye Indehaver af Forretningen var født i Odense 14. September 1810, som Søn af Urmager *Niels Pedersen* og Hustru *Karen Helm*. — Han fik Uddannelse som Kontormand paa Odense Politikammer og kom saa en Tid paa Brahesborg Gods-kontor. 1833 blev han exam. jur. med en meget smuk Examen.

Allerede 1832 skal han være blevet Bestyrer af *Hempelske Boghandel*, men to Aar senere, 1834, da han viedes til *Søren Hempels* Datter *Frederikke Kirstine* (født 1809, død 1876), betegnes han Bogholder ved Adressekontoret — man ser i hvert Fald deraf, hvor nøje Boghandelen var knyttet til *Hempels* anden Virksomhed —. 1841 fik han som ovenfor nævnt Tilladelse til at fortsætte Boghandelen, 1843 overdrager Svigerfaderen ham denne fra 1. November 1842 at regne under Firmanavnet *Den Hempelske Boghandling*. 19. Juni 1870 døde *Jens Frederik Helm Petersen*.

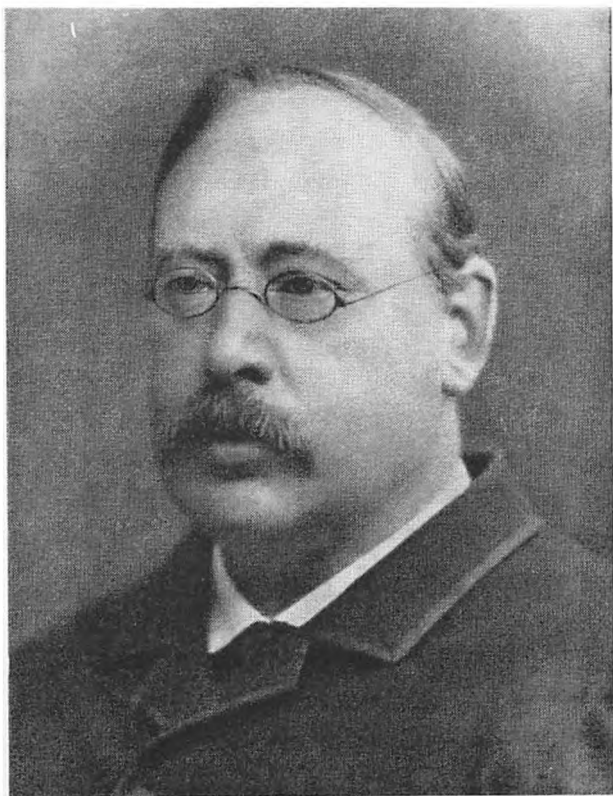
Hans Virke i Odense minder i adskilligt om Svigerfaderens. Han har ligesom denne været en dygtig Mand og en Mand, som Medborgerne har haft Tillid til, og hvem de derfor har givet et stort Antal Opgaver at løse, nogle som Arv efter *Hempel*.

Allerede 1844 er han Forligelseskommissær, Medlem af Bestyrelsen for Stiftelsen af 18. September og for Lahns Stiftelse. Senere blev han Lægdsbestyrer, Medlem af Borgerrepræsenta-

tionen, Kasserer i Fyens Stifts patriotiske Selskab, Kontrolkommissær i Discontokassen, Viceformand i De fyenske Købstæders Brandforsikring. Adskillige Værgemaal paatog han sig, og jævnligt virkede han som Raadgiver for private i Retsforhold — han var jo Jurist. Da han var først i Fyrreerne, blev han, ligesom Svigerfaderen, Cancelliraad.

Sin Hvile og Recreation fandt *Helm Petersen* ved Jorden. 1842 købte han en Gaard i Trøstrup-Korup og forøgede ved stadige Køb dens Tilliggende, saa han til sidst ejede en Snes Tønder Hartkorn og en Del Ticnder. Hans Energi, Dygtighed og Fremsynethed viste sig i Gaardens Drift og i det Arbejde, han gjorde indenfor det patriotiske Selskab. Han virkede for Kvægets Forædling, for Indførelsen af bedre Græsser, for Smør- og Osteproduktionen, for bedre teoretisk Uddannelse af Bønderne og for Bedring af Husmændenes Kaar.

Landbruget har han interesseret sig varmt for, men i endnu højere Grad har han været optaget af Boghandelen. For *Hempel* har den sikkert været et Appendix til Avisen, for *Helm Petersen* var den Hovedsagen. *Den Hempelske Bog- og Papirhandel i Odense*, som Navnet officielt anføres i Byens Firma-register fra 1862, blev i hans Tid den betydeligste i Provinsen, og han selv betegnes som den mest fremtrædende Provinsboghandler og en af den danske Boghandels mest fremragende Personligheder. Hans Forlag omfattede ca. 600 Skrifter. Han havde fra ca. 1853 Udleveringslager hos *E. L. Thaarup* i København og havde selv et betydeligt Commissionslager fra andre Forlæggere.

Samuel P. ...

Han „udgav“ omkring 1845 en ganske mærkelig Forlagsartikel nemlig et Krus og et Glas (rubinfarvede). Som det fremgaar af hosstaaende Billeder, bærer de Inskriptionen: *Forlagt af Den Hømpelske Boghandel i Odense.*

Hans Personlighed og Anseelse indenfor Kollegernes Kreds gjorde sig gældende ved de Møder, Boghandlerne i hans Tid begyndte at samles til for at drofte faglige Pro-

blemer. Ved det første skandinaviske Boghandlermode i København 1856 var han Sekretær og Provinsens eneste Medlem af en dér nedsat Deputation og af to Comitæer. Samme Aar var han Medstifter af Boghandlernes Hjælpekasse; ved et Provinsboghandlermode i København 1868 var han baade Formand og Dirigent. Der var maaske dem, der fandt, at han var lidt for meget Formyndere for sine Kolleger, men en dygtig og højt anset Mand har han absolut været. Da *J. F. Helm Petersen* døde 1870, var Odense vokset til en By med ca. 17.000 Indbyggere, og der var nu seks Boghandlere.

Ved *Jens Frederik Helm Petersens* Død fulgte hans eneste Barn, Sønnen *Søren Frederik Helm Petersen*, ham som Ejrer af Boghandelen. Han var født 25. September 1838 og døde 3. November 1897. 1866 ægtede han *Marie Charlotte Faber*, født 1844, død 1931, Datter af Købmand *Mouritz Trap Friis Faber*, hvis Fader var den *L. N. Faber*, af hvem *Søren Hempel* havde købt Adressekontoret og Avisen, og som forøvrigt i sin Tid ogsaa havde drevet Boghandel i Forbindelse med Adressekontoret, dog uden at have Borgerskab som Boghandler. Det havde derimod i sin Tid, 1775, *Hempels Concurrent*, *Christian Iversen*, Redaktøren af Byens andet Blad, faaet, men hans Boghandel er forlængst borte. Forøvrigt var det dengang ikke nødvendigt at have Borgerskab for at handle med Bøger. Især var der, naturligt nok, mange Bogbindere, der gjorde det, og i nogle Tilfælde opstod der anselige Boghandlervirksomheder af disse Forretninger, saaledes f. Eks. *Milo'ernes*. Den første *Milo*, som nedsatte sig i Odense, blev Bogbinder 1748, og det var hans Efterkommere ogsaa gennem 60 Aar, først 1808 fik *Johan Milo* Borgerskab som Boghandler. — *Carl Nielsens Boghandel* i Haderslev (1826) er ogsaa opstaaet af et Bogbinderi (fra 1765). *Hempelske Boghandel* — fra 1797 — er nu den næstældste bestaaende i Danmark. *Gyldendalske* er ældst — den er fra 1770.

Søren Frederik Helm Petersen, som ofte skrev sig med Binde-streg, *Helm-Petersen*, var den første Indehaver af *Hempelske Boghandel*, som var oplært ved Faget. Han gik i Odense Katedralskole, men blev udmeldt et Par Aar før han skulde have været Student, derefter stod han i Lære nogle Aar, dels hos Fa-

deren, dels i Gyldendalske Boghandel. — Ligesom Faderen var han landbrugsinteresseret, vistnok navnlig i Kvægavl, Mejeri-drift og Smørproduktion. I 18 Aar var han det patriotiske Sel-

Bomærke fra
ca. 1873

sks Kasserer og ledede i fem Aar dette Selskabs Landbrugsskole. 1866, da han blev gift, var han Forpagter paa Næsbyhoved. Efter Faderens Død ejede og drev han dennes Ejendom, Korupgaard, hvor han ofte boede i længere Perioder. — Heller ikke han kunde undgaa offentlige Hverv — han havde i tolv Aar Sæde i Byraadet —, men synes helst at have undgaaet saadanne besværlige og tidtagende Æresposter. Indenfor Fagfællernes Kreds kunde han dog som den ansete Mand og in-

teresserede Boghandler, han var, ikke helt blive fri. Nævnes skal blot, at han var Formand for Provinsboghandlerforeningen i hele den Tid, 15—16 Aar, den bestod. 1882 blev han Cancelliraad, 1884 Justitsraad. Han var en kundskabsrig og berejst Mand.

Forretningen drev han i samme Aand som Faderen, men har næppe været en saa kraftig Personlighed som denne, og ogsaa fysisk har han været skrøbeligere. I Driften havde han som Fuldmægtig, bemyndiget til at underskrive paa Firmaets Vegne, *Paul Nicolaisen* fra 1870 til 1884 og atter i 1887. I Aarene 1873—77 stod den kendte *Eiler Hagerup* (1854—1936) i Lære her. I Aarene 1885—86 var *Johan Ahrent Flensborg* (1859—1934, senere Boghandler i Ringsted), som 1884 var blevet *Helm Petersens* Forretningsfører, ansvarlig Deltager, Associé, i Fir-

mact, og Lejer af Bogladen. 1885 blev han gift med *Helm Petersens* Datter. Men et Fjerdingaar efter at Flensborg var udtraadt af Firmaet, solgte *S. F. Helm Petersen* Sortimentsboghandelen til Etatsraad *J. C. Dreyer*. Forlagsboghandelen, Det Hempelske Forlag, beholdt *Helm Petersen* derimod. 1873 havde han ophævet den ca. tyveaarige Forbindelse med *E. L. Thaarup* og expederede selv Forlaget til 1875, da *H. Hagerup* overtog Expeditionen i København. *Helm Petersen* forøgede Forlaget noget, navnlig blev nogle folkelige fynske Forfattere knyttede dertil. Senere solgtes en Del af det til *V. Pio* og 2. Marts 1899 Resten til *H. Hagerup*, hvorved *Det Hempelske Forlag* ophørte at existere.

Ved Skøde af 31. Marts 1887 solgte Justitsraad *Helm Petersen* til Etatsraad *J. C. Dreyer* Ejendommen Vestergade 27 i Odense samt *Den Hempelske Bog- og Papirhandel*, altsaa særlig Retten eller Eneretten til at føre dette Firmanavn og til at fortsætte den under samme hidtil førte Sortimentsforretning saavel som til under nævnte Firma fremtidig at drive ny Forlagsforretning — men altsaa ikke hvad der tilhører det hidtil førte Firma Hempelske Forlag — og endelig det under Sortimentsforretningen henhørende Varelager, derunder Commissionslageret.

Prisen for den faste Ejendom var 70.000 Kroner, for Bogladen 12.500 og for Varelageret 20.000.

I 1887 talte Odense ca. 27.000 Indvaanere. Der var fem Boghandlere i Byen.

Jørgen Christian Dreyer var Son af Præsten *Jørgen Gantzel Blicher Dreyer* og Hustru *Henriette Sophie Tilemann*. Han var født 11. Maj 1832 paa Gøl, blev Student fra Odense Katedral-skole 1851, cand. jur. 1855 og aflagde Aaret efter den særlige Prøve i slesvigske Ret. Alle sine Examinere bestod han med meget smukt Resultat. 1855 blev han ansat i Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig, 1857 blev han Cancellist og 1859 Fuldmægtig der, men tog allerede 1861 sin Afsked fra denne Gerning, hvor man havde ventet sig meget af ham. Han havde nemlig 1856 giftet sig med *Elisabeth Marie Petersen* (1833–64, Datter af Lærer *Jørgen Petersen* og Hustru *Anna Hansdatter*), og hun var Plejedatter af Søren Hempels Søn *Morten Christian Hempel* (1799–1861), som efter sin Fader havde overtaget Adressekontoret, Udgivelsen af Fyens Stiftstidende og Driften af Fyens Stiftsbogtrykkeri. Hans Ægteskab var barnløst, og det var forstaaeligt nok, at hans Enke *Mathie Christiane Lund* (1807–90) for 50.000 Rigsdaler overdrog hele Virksomheden til Plejedatterens Mand, som overtog den fra 1. Januar 1862. 1865 ægtede *J. C. Dreyer* sin Kusine *Sophie Elisabeth Tilemann* (1843–1935, Datter af Præsten *Johan Georg Tilemann* og *Sophie Hedevig Friis*). — *Dreyer* døde 7. Marts 1897. — Hans mange udmærkede Egenskaber bevirkede, at han kom til at spille en meget betydelig Rolle i Byens Liv. I 23 Aar havde han Sæde i Byraadet, han havde været Medlem af Rigsraadets og af Rigsdagens Folketing og var Bestyrelsesmedlem i og Formand for mange Foreningers Bestyrelser og i mange Comitèer. Hans Virksomhed fik ogsaa rig Paaskønnelse, 1861 blev han virkelig

Jedreyed

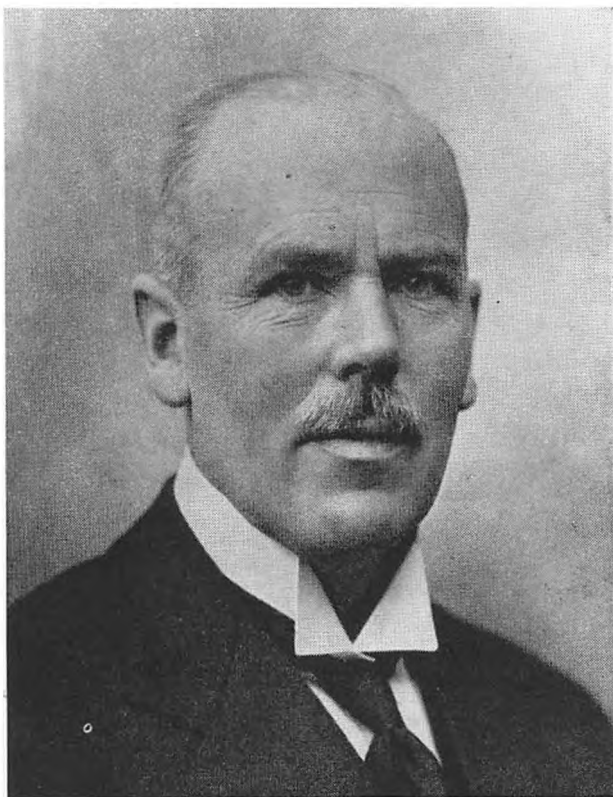
Cancelliraad, 1865 Ridder, 1872 Dannebrogsmænd, 1882 virkelig Justitsraad og 1886 Etatsraad.

Da han nu overtog *Hempelske Boghandel*, forenedes altsaa de ved *Søren Hempels* Dod adskilte Virksomheder og Ejendomme atter i een Mands Haand.

For Etatsraad *Dreyer* har — som i sin Tid for *Søren Hempel* — Boghandelen ikke kunnet være det vigtigste ved den store Virksomhed. Det har i begge Tilfælde Avisen været, og den har krævet det daglige Tilsyn og det daglige utrættelige Arbejde. *Nicolai Bagger*, som fra den Dag, da *Dreyer* overtog Boghandelen, havde Fuldmagt til at underskrive for Firmaet i alle den daglige Drift vedrørende Forretninger og Forhold, har været den, der trak Lasset. Og ganske vist fik Etatsraaden, da han i 1892 overdrog sin ældste Søn Bladets Redaktion, mere Tid til sin Raadighed, men da var der gennem for mange Aar slidt for stærkt paa hans Energi og Arbejdsevne, og han var ved at blive en syg og svagelig Mand. Det har derfor været naturligt og sikkert ogsaa rigtigt, at han overlod *Hempelske Boghandel* til sin Efterfølger, Sønnen *Nicolai Dreyer*.

I Odense levede i 1894 godt 33.000 Mennesker. Der var da syv Boghandlere.

J. Dreyer

1894-1947

I 1894 besluttede Etatsraad *Dreyer* at overlade Hempelske Boghandel til sin yngste Søn, *Johan Nicolai Tilemann Dreyer*, som havde bestyret Bogladen siden 1. Maj 1893 og nu – den 1. Maj 1894 – overtog den for egen Regning.

Nicolai Dreyer, der blev født den 21. Februar 1864, var oprindelig ikke bestemt for Boghandelen.

Han blev Student fra Odense Katedralskole 1882, og efter at have taget Filosofikum i 1883 studerede han et Par Aar Teologi, idet han aabenbart agtede at gaa i sin Farfaders Spor.

Imidlertid var hans Helbred ikke det allerbedste, han havde i hvert Fald ikke godt af at sidde indespærret under den megen Læsning og gik derfor over til Forstvæsenet.

Han tog Forsteksamen med første Karakter i 1890. I Tiden fra Sommeren 1890 til Februar 1892 gjorde han Tjeneste ved det praktiske Skovbrug paa Grevskaberne Frijsenborg og Wedellsborg.

Der var dengang som nu ikke store Muligheder for at blive Skovrider, og da han agtede at gifte sig, besluttede han at blive Boghandler, og var derfor Volontør hos *Erh. Flensborg* i Roskilde fra 1. Marts 1892 til 1. Februar 1893.

Den 20. Maj 1893 holdt han Bryllup med *Sophie Christine (Dina) Rafn*, født paa Rømø den 17. Juli 1864, Datter af senere Toldkasserer i Aarhus *Carl Peter Christian Emanuel*

Herholdt Rafn (født 10. April 1833, død 12. Januar 1904) og Hustru *Mary Christine Boeck* (født 11. December 1833, død 16. April 1914).

Da jeg i 1902 kom i Lære i *Hempelske Boghandel*, udtalte N. Dr. følgende: Der er 3 Ting, det kommer an paa for at blive en dygtig Boghandler: „Det første er *Orden*, det andet er *Orden* og det tredje er ogsaa *Orden*.“

Det maa være under dette Motto, at han selv havde arbejdet den gamle Boglades Omsætning et godt Stykke i Vejret, for det har sikkert været ret begrænset, hvad han kan have naaet at lære i Roskilde i de elleve Maaneder, han var der.

Da jeg af Naturen er anlagt for *Orden* eller var opdraget dertil i mit Hjem, var det ikke vanskeligt for mig at efterleve hans Læresætning, i hvert Fald har jeg paa Fornemmelsen, at han ret hurtigt bed Mærke i mig i den Anledning.

Den unge Boghandler, der sikkert har sat en Ære i at klare sig selv, har aabenbart ikke været helt tilfreds med det Udbytte, Bgladen gav i de første Aar, og henvendte sig derfor til den tidligere Ejer, fra hvem han fik følgende Brev, dateret 31. December 1896:

Kjære Herr Boghandler N. Dreyer.

Hermed 2 Expl. af *Hempels Stamtavle*, som De begge kan beholde.
Dernæst

1. Tilbageblik (se deri om Bglader S. 11 og 14);
2. Materiet til et dansk bibl. Lexikon Nr. 61. 1836.

Det er S. *Hempels* Exemplar og taler ikke om Bgladen som yngre. Disse to sidste ere kun til Laan til Gjennemsyn.

Følgende Oplysninger ere dernæst kun i al Fortrolighed og for Dem alene, ellers kjendes de kun af mig:

Indtil omtrent 1844 førtes Adressekontorets og Bogladens Regnskaber samlet. De ældre Opgjørelser for Bogladen har jeg ikke, hvis de overhovedet have været førte.

For Aarene 1864—69 har Fader foretaget fuldstændig Opgjørelse for Forlag og Sortiment i *Forening*. I Gjennemsnit var den aarlige Omsætning for disse i de nævnte Aar omtrent 45.000 Kr. — for 1869 nøiagtig 45.316 Kr. 51 Øre. I 1870, da Fader var syg og efter hans Dod (19. Juni) indtil jeg af Moder *kjøbte* Bogladen (25. Juli), er Regnskabet saa mangelfuldt, at jeg ikke har kunnet opgjøre det.

1871	var Omsætningen for Forlag og Sortiment	47.600 Kr.
1872	—	— 54.200 Kr.
1873	—	— 55.900 Kr.

Fra 1874 skiltes Regnskaberne for Sortimentet ud fra Forlagets og viste i Gjennemsnit en aarlig Omsætning (altsaa for Sortimentet alene) af 55.000 Kr. Den trykkes særlig ved Konkurrencen fra Vilh. Larsen (fra 1. November 1876), der jo havde været en Del Aar i Bogladen, og yderligere ved min Sygdom, der begyndte 1881—82. I 1884 var Omsætningen nøiagtig: 52.078 Kr. 68 Øre. 1. November 1884 indtraadte J. A. Flensborg som Bestyrer. 31. December 1884 leiede han Forretningen (∴ Sortimentet) fra 1. Januar 1885, saaledes, at jeg overtog samtlige Aktiva og Passiva, som de da vare. Senere udtog han personlig af Lageret til Fakturapris for 14.000 Kr., herunder indbefattet Bogbinderiets Maskiner, Lager m. m. Jeg personlig overlod dette til ham. I aarlig Leie skulde han af Forretning, Forhus og Sidehus betale 3.000 Kr. Leiemaalet var fra min Side uopsigeligt i 10 Aar, og Fremleie ham tilladt, dog at han skulde drive Boghandel i mindst den halve Del af Forhusets Stueetage. 31. December 1887 maatte jeg igen overtage hans Aktiva og Passiva i Bogladen, og Resten kjender De.

Jeg har troet, at der heri er Vink, som kunne interessere Dem.

Min Haand er i Dag saa træt af meget Skriveri, at De maa undskylde, at Skriften ikke er rigtig pæn, men endnu maa jeg dog tilfoie en rigtig hjertelig Lykønskning til Dem og Deres i Anledning af Aarsskiftet. Jeg vil

haabe, at Deres Virksomhed, som hidtil, maa vedblive at gaa fremad, saa det gamle Navn igjen kommer til Agt og Ære.

Glædeligt Nytaar!

Deres hengivne

S. F. Helm Petersen.

Der savnes Regnskab for Aarene 1887—1893, men Bogladens Omsætning var i Aaret 1880 ca. 57.000 og dalede jævnt indtil 1886 til ca. 45.000 Kr.

Da Afstaaelsessummen i 1887 var 12.500 Kr. og dette Beløb gaar igen ved Overdragelsen i 1894, maa Omsætningen formentlig have ligget paa omtrent samme Beløb dette Aar.

Efter at N. Dr. overtog Bogladen, har den været jævnt stigende.

Det er værd at bemærke den høje Afstaaelsessum. I vor Tid regnes der med ca. 10 pCt. af Aarsomsætningen, men dengang blev der altsaa betalt ca. 25 pCt.

Naar jeg nu tænker tilbage paa de svundne Aar og skal prøve at tegne et Billede af min gamle Principal, vil det være naturligt at dele dette Afsnit i 2 Delc: „Boghandleren og Boghandelen“ og „Andre Hverv“.

I. Boghandleren og Boghandelen.

Nicolai Dreyer var en meget statelig og meget høj Mand. Hvis han var blevet Soldat, havde han været selvskrævet til at være højre Fløjmand i den kgl. Livgarde. Under et Besøg i Odense lagde Kong *Christian X* meget naturligt Mærke til ham, og Majestæten tænkte sig formentlig straks Muligheden af,

at N. Dr. havde været Garder. Paa Kongens Spørgsmaal om N. Dr. havde været Soldat, maatte han til sin Sorg svare benægtende.

Foruden at være en statelig Mand var han en meget charmerende Personlighed.

Hans store Højde var maaske ikke særlig velegnet for en „Diskenspringer“, og det var da ogsaa kun, naar der var særligt travlt, at han tog Del i Ekspeditionen.

Han lagde ikke Skjul paa, at hans Bogkendskab ikke var saa omfattende som Boghandleres i Almindelighed, og tog al den Hjælp af sit Personale, som han kunde faa. Jeg skal senere fortælle, hvorfor jeg var saa heldig, som 15 Aars Dreng, at have et særligt omfattende Bogkendskab, og det var ham ofte, tror jeg, en Fornøjelse at faa Assistance af yngste Lærling.

Bogladden blev lukket op Kl. 7½, og den første halve Time blev væsentlig anvendt til Afstøvning m. v. Paa Slaget 8 kom N. Dr. ned med Posten og som Regel med et meget venligt „God Morgen“, der for os var en fornøjelig Optakt til Dagens Arbejde. Han havde selv læst Posten ved Morgenkaffen og begav sig straks ud paa sin Morgentur, uanset hvordan Vejret var. Hvis det var Regnvejr, var han iført lange Støvler, Havelock og en gammel Hat og havde som Regel en Knortekæp i Haanden.

Mange vil sikkert endnu huske N. Dr. i denne Mundering.

Turen varede gerne ca. 1¾ Time, og efter at have taget et Styrtebad og skiftet Tøj, mødte Boghandleren veloplagt til sit Arbejde, men saa var Klokken ogsaa blevet ca. 10½. Kl. 12

spiste han Frokost og var derefter i Bogladen fra 1—3, hvorefter han drak Kaffe og tog sig et lille Hvil. Kl. 4—6 var han igen i Bogladen. Kl. 6 var det Middagstid — han havde Lejlighed ovenover Bogladen, saa det var let at komme til og fra Hjemmet —, og han kunde saa lige naa at komme ned og skrive Post, gøre Kassen op og lignende.

Trods Morgentur og ret lange Hvile- og Spisepauser blev det dog til ca. 6 Timers Arbejde i Bogladen, men da den tidligere Lukketid blev indført, og han efterhaanden fik flere og flere Hverv udenfor Bogladen, saa vi ham efterhaanden mindre og mindre — og vi savnede ham! Det er ikke altid Tilfældet med Chefer!

Man vil maaske af ovenstaaende have faaet det Indtryk, at Boghandleren var en Drivernatur, men det var han langt fra; han var tværtimod en meget flittig Mand, hvilket ogsaa vil fremgaa af det næste Afsnit om hans forskellige Hverv, som han selvfølgelig maatte anvende en hel Del af Forretningstiden paa, ligesom talrige Møder ofte lagde Beslag paa en Del af denne Tid.

Det kunde ogsaa ske — især paa en Regnvejrs-Søndag — at et eller andet Skab var blevet gjort i Orden i den Tid, vi andre holdt Fridag.

I de første Aar, ja, til et langt Stykke ind i dette Aarhundrede, havde Bogladen ingen Skrivemaskine. N. Dr., der havde en meget smuk Haandskrift, besørgede selv al Korrespondancen, den vigtigste med Blæk og iøvrigt med Gennemskrivning; der var Kopi af alle Skrivelser.

Alle Vare-Indkøb foretog han, i hvert Fald de første 15—16 Aar, og Bytning af Læsekredsens Bøger samt Føring af Kassebogen i adskilligt flere Aar.

Det Hempelske Forlag var, som tidligere nævnt, ikke indgaaet i Handelen, da J. C. Dreyer overtog Bogladen, men N. Dreyer begyndte hurtigt at interessere sig for Forlags-Virk-somhed.

Allerede i 1891 — altsaa før N. Dr. overtog Bogladen — fik to Odense-Adjunker, Dr. phil. S. A. Christensen, senere Rektor i Nykøbing F., og Karl Schmidt, senere Overlærer og en flittig Napoleonforsker — paa *Hempelske Boghandels Forlag* udgivet en elementær Aritmetik i 2 Bind, der kom i 3 Oplag.

I 1893 udkom *Emil Koch* (Kapellan ved Sct. Knuds Kirke og Præst ved Graabrødre Hospitalskirke): „Lys i Mørke. Nogle Ord til Syge, Bedrøvede og Urolige. I-II.“ Disse to Bind blev i Løbet af 15—16 Aar trykt i 5 Oplag.

I 1901 udkom af samme Forfatter et større Værk i 4 Bind under Titlen: „Det kristne Menneskeliv, Smaaestykker til daglig Læsning gennem Kirkeåret.“ Det kom i Løbet af 10 Aar i 2 Oplag.

Nu dukkede to andre Lærere fra Odense Katedralskole op.

Digteren og Forlæggeren

I 1905 udkom Adjunkt (senere Lektor) *S. Cronfelts*: Aritmetiske og Geometriske Ekstemporalopgaver (hver i 2 Oplag), og i 1906 udgav samme Forfatter sammen med Adjunkt (senere Lektor og Inspektør ved Odense Katedralskole) *Georg Nielsen* et Regnebogs-Apparat i 4 Dele; disse kom i 3 Oplag.

Alle disse Bøger blev udgivet paa nogle for Forfatterne meget gunstige Vilkaar.

N. Dr. lignede *ikke* den Forlægger, der findes paa omstaaende Billede, som har haft sin Plads i Kontoret i H. B. de sidste ca. 50 Aar.

Papirhandelen optog ogsaa en Del af N. Dr.s Tid, og her maa jeg nævne et morsomt Tilfælde:

Etatsraad *J. C. Dreyer* havde 3 Sønner,

- 1) cand. polyt. *Jørgen Dreyer*, der var Driftsbestyrer paa Silkeborg Papirfabrik og senere paa Dalum Papirfabrik,
- 2) Bog- og Papirhandler *N. Dreyer* og
- 3) Redaktør og Udgiver af Fyens Stiftstidende *M. C. H. Dreyer*.

Nr. 1 *lavede* Papiret, *leverede* det til Nr. 2, der igen *solgte* det til Nr. 3.

Der var iøvrigt et ualmindeligt godt Forhold mellem disse tre Brødre.

Jeg skal senere fortælle om det Udbytte, N. Dr. havde af sine forstlige Studier, men ogsaa Boghandelen kom til at nyde godt heraf og gør det den Dag i Dag.

Gennem sin Forbindelse med de 2 store Skovdistrikter, hvor han havde virket som Forstkandidat, og med Studiekammerater

og andre Forstmænd, som han kom i Forbindelse med ved Ekskursioner og lignende, fik han efterhaanden oparbejdet en betydelig Handel med skematiske Arbejder og forskellige Bøger, der anvendes i det praktiske Skovbrug.

Ogsaa her kom hans Ordenssans og Akkuratesse ham til gode.

Der findes to Slags Ordensmennesker, de pedantiske og de praktiske. Han tilhørte i udpræget Grad den sidste Type.

Det gav sig bl. a. Udslag i, at f. Eks. *ulinieret* Brevpapir havde *ulige* Nr., mens *linieret* havde *lige* Nr., Stilebøger og Notesbøger blev pakket i samme Farve Papir, som Omslagene havde, o. s. v.

Alle kender sikkert de Notaer, der nu bruges i næsten alle Forretninger — det saakaldte Paragonssystem — men N. Dr. indførte et lignende hjemmelavet System adskillige Aar før det „rigtige“ System blev indført her i Landet.

II. *Andre Hverv.*

Det vil være naturligt her først at nævne, at Forstvæsenet stadig havde N. Dr.s levende Interesse.

Gennem en længere Aarrække var han saaledes Skovrider for Aunsbjerg Skovdistrikt, der ejedes af hans gode Ven, Apoteker *P. de Neergaard*.

I Aarene 1904—1937 var han Regnskabsfører for Det danske Hedeselskabs Odense Distrikt.

Men ogsaa Odense By nød godt af den dygtige Forstmands Evner.

I Aarene 1900—1925 var han Medlem af Odense Byraads Forskønnelsesudvalg, i Aarene 1919—1925 Formand. Indtil sin Død var han Forskønnelsesudvalgets uofficielle Konsulent.

Baade Byens Skove og Anlæg sorterer under Forskønnelsesudvalget. Morgenturen gik som Regel gennem Fruens Bøge, hvor først Skovfoged *Bech* og senere gennem mange Aar den nuværende Skovfoged *N. H. Jacobsen* i N. Dr. havde en overordnet, som de havde den største Respekt for, og med hvem de havde et enestaaende godt Samarbejde.

Jeg tør ikke med Bestemthed paastaa, at det var N. Dr., der fik Idéen til at fjerne det grimme Stakit omkring Kongens Have, men han var i hvert Fald meget virksom for at faa det bort.

Nogle Aar derefter blev Rytterstatuen af *Christian IX* opstillet, og endnu senere blev Græsplænen foran Slottet sænket, hvorved Slottet synes at ligge højere end før. Denne smukke Have er ikke undergaaet nogen Forandring af Betydning siden N. Dr.s Tid, og Byens mange Gæster glæder sig stadig over det Velkommen, denne lille Perle byder dem straks ved deres Ankomst til Odense.

N. Dreyer var Medlem af Odense Ligningskommission fra 1905—1913, et Arbejde, der havde hans fulde Interesse.

I 1913 blev N. Dr. Medlem af Odense Byraad, hvori han havde Sæde til 1925, altsaa i 3 Byraadsperioder.

Som Medlem af Byraadet, der dengang havde konservativt Flertal, blev han Formand for Markudvalget (1913—1925). Det var i hans Formandstid, at Elsesminde blev købt af Kommunen, og Arbejdet med Dagrenovationen blev moderniseret.

Odense var her igen „første Sprøjte“, og selv Hovedstaden er endnu langt tilbage paa dette Punkt.

Der var et andet Omraade, hvor N. Dr. havde særlige Forudsætninger for at kunne gøre en Indsats, og det var i Udvalget for Odense Bys offentlige Læsesal 1914—1925, og fra 1924—1925 som Formand i Udvalget for Odense Centralbibliotek, altsaa i Bibliotekets første Aar.

Der var dengang Boghandlere, der mente, at det var urimeligt, at en Boghandler skulde medvirke til at skabe en saa alvorlig Konkurrent til Boghandelen, men det er dog vist nu den almindelige Opfattelse, at den rivende Udvikling, som Bibliotekerne har haft, tværtimod har fremmet Lysten til at *eje* Bøger.

Ogsaa det filantropiske Arbejde nød godt af N. Dr.s Flid. I 1897 blev han Medlem af Bestyrelsen for Odense Understøttelsesforening. Han blev senere Kasserer og var Formand indtil sin Død.

I over 40 Aar udførte N. Dr. her et ret betydeligt Arbejde; i adskillige Aar havde Foreningen Kontortid hver Mandag og Tirsdag i N. Dr.s Privatkontor, og her kom der gennem Aarene en Mængde fattige Mennesker, som enten fik rentefri Laan eller kontant Hjælp.

I 1913 blev N. Dr. af Odense Byraad indvalgt i Bestyrelsen for Etatsraad Wilhelm Petersen og Hustrus Legat, og det er meget betegnende, at man ønskede at beholde ham i Bestyrelsen, da han ophørte med at være Medlem af Byraadet. Han var Formand for Bestyrelsen til sin Død.

I 1913 blev han endvidere valgt som Odense Byraads Repræsentant i Bestyrelsen for Foreningen Dannevirkes Odense Afdeling. Ogsaa her vilde man sikre sig hans Forbliven, og han blev derfor i 1917 valgt som ordinært Medlem af Bestyrelsen, i 1922 blev han Kasserer. Han udtraadte af Bestyrelsen i 1936 og blev da udnævnt til Æresmedlem.

I Odense Turistforening og Fyens Sportsrideklub var N. Dr. henholdsvis Formand og Kasserer i en lang Aarrække.

Fra 1908—1938 var han Regnskabsfører for Fabrikant S. Chr. Brandt og Hustrus Legat og i adskillige Aar Revisor i A/S Det borgerlige Byggeselskab.

I Odense Musikforening var han Medlem af Bestyrelsen fra 1911—1923. Han havde en udmærket Sangstemme, som ogsaa et større Publikum lejlighedsvis fik at høre, bl. a. som en fortræffelig Glunte sammen med Broderen *M. C. H. Dreyer*.

Fra 1919—1934 var han Kasserer i Bestyrelsen for A/S Graa-brødre Passage.

Men foruden alle disse mange Hverv, der alle var „brødløse“, havde N. Dr. flere andre Jern i Ilden.

I A/S Albani Bryggeri var han Revisor fra 1905 til 1914 og Medlem af Bestyrelsen fra 1914 til sin Død.

I Aarene fra 1915—1930 var han Indehaver af Odense-Agenturet for Det kgl. octr. alm. Brandassurancekompagni.

Fra 1917—1922 blev hans forstlige Uddannelse paany udnyttet, idet han fik overdraget Brændselsfordelingen for Odense og Assens Amter. Det vil sige, at han i disse 5 Aar tildelte Kom-

munerne den Mængde Tørv og Brænde, der kunde tilkomme hver enkelt Kommune, som derefter skulde foretage Fordelingen til Kommunens Beboere og Institutioner.

Til dette Arbejde havde han en solid Hjælper i Skovfoged *Jacobsen*, men lidt Uejlighed havde jeg ogsaa af og til med dette Embedes Forvaltning, — som Vederlag derfor gav N. Dr. mig en meget rundelig Del af sit Honorar.

Boghandler *Dreyer* sagde ofte spøgende, at der ikke var saa langt fra Bogen til Bøgen, og sigtede hermed til sit Spring fra det teologiske Studium til Forstvæsenet og igen tilbage til Bøgerne ∴ Bogladen.

I hans sidste Aar skulde en hel anden Slags Bøger gaa igennem hans Hænder, det blev Sparekassebøger!

I 1914 blev han Medlem af Repræsentantskabet (senere kaldt Tilsynsraadet) for Fyens Stifts Sparekasse, og i 1919 blev han Formand for samme. I Aarene 1929—1937 var han Direktør, deraf de sidste ca. 2 Aar Formand for Direktionen.

Det var N. Dr. en meget stor Glæde, at denne Post blev ham betroet, men en meget væsentlig Grund hertil var, at han derved kunde overdrage *Hempelske Boghandel* til mig.

Naar jeg har skrevet saa udførligt om alle de mange Hverv, N. Dr. var optaget af — deraf de fleste samtidigt — er det dels for at fuldstændiggøre Billedet af denne sympatiske Personlighed, dels for at vise, hvorledes disse forskellige Opgaver med et Utal af Møder optog en meget væsentlig Del af hans Tid, især i Aarene fra omkring 1913 til han d. 1/1 1930 overdrog Bogladen til mig.

Det er betegnende, at N. Dr. var saa trofast overfor de mange Hverv, han paatog sig. I nogle faa Bestyrelser var han Medlem i ca. 12 Aar, i de fleste i 30—40 Aar.

N. Dreyer var iøvrigt trods sine mange Hverv et udpræget Hjemmemenneske, der dyrkede Sang og Musik samt Selskabelighed indenfor en ret snæver Vennekreds.

Det var en Fornøjelse at komme i hans smukke Hjem, der først laa ovenover Bogladen ud til Passagen og Graabrødre Plads, og derefter i Fyens Stifts Sparekasses Bygning.

I de første Aar husker jeg især Aftenkaffen i de travle Dage forud for Julen. Jeg kan endnu efter saa mange Aars Forløb fornemme Duften af den stærke Kaffe, *Fru Dreyer* serverede til de dejlige hjemmebagte Smaakager. Senere var jeg ofte Gæst til en god Middag, hvor han var den fødte Vært og hans Frue den fuldendte Husmoder og Værtinde.

I 1924 blev N. Dr. udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Der var i N. Dr.s harmoniske Ægteskab kun en Søn, *Poul Christian Herholdt Dreyer*, f. 12/5 1894, der i 1918 tog juridisk Embedseksamen og straks efter denne blev ansat ved Fyens Stiftstidende, hvor han blev Redaktør i 1934 og Chefredaktør i 1935.

Der var mellem Boghandler *Dreyer* og mig et ualmindelig godt Samarbejde i næsten en Menneskealder. Han viste mig en ubegrænset Tillid, og naar Forholdet imellem os var saa gnidningsløst, skyldes det i første Række den ældre, kloge Kollega.

Jeg staar i den allerstørste Taknemmelighedsgæld til min gamle Chef, Kollega og Ven.

Nicolai Dreyer døde den 23. Juli 1938.

Da han laa paa sit Dødsleje, ønskede han foruden sin Søn kun at se mig, og dette beviser maaske allerbedst, hvor godt Forholdet imellem os var.

*Arbejde er Alvor,
men det skal gaa som en Leg.*

Paa de foregaaende Sider er der fortalt om Tiden indtil omkring Aaret 1920. Naar der i denne lille Bog skal fortælles om de 150 Aar, saa er det dog vist nødvendigt at fortælle lidt om mig selv, eftersom jeg har været knyttet til Bogladen i næsten en Trediedel af den Tid, den har bestaaet.

Jeg kan her passende begynde med et Uddrag af en lille Spøg, som jeg læste op ved en Fest, Boghandler *Dreyer* og *Frue* afholdt paa 25-Aars Dagen for min Entré i *Hempelske Boghandel*.

Jeg kaldte Talen

„MIT LIVS EVENTYR“

<i>Der var engang</i>	Drachmann
<i>Ude paa Landet</i> (henvendt til mine Børn)	Bierfreund
<i>Da Far var lille.</i> Det er nu ikke blot	Riegels
<i>Seksten Aar</i> eller	Karl Larsen
<i>Tyve Aar efter</i> men snart 40 Aar siden.	Dumas
<i>Drengen fra Landet</i> havde en lykkelig	Ott
<i>Barndom og Ungdom,</i> men da	Tolstoj
<i>De blide Barndomsdage</i>	Vormark

	var forbi, kom	
<i>Drengen</i>		Gunnarsson
<i>Fra Landet</i>		Anton Nielsen
	ind til	
<i>Den gamle Købstad.</i>		Kongstad
<i>Aar efter Aar</i>		Payn
	var	
<i>Jeg</i>		Hoefer
<i>Aaret rundt</i>		Langgaard
<i>Indenfor Skolens Mure.</i>		Egeberg
<i>Da jeg gik i Skole</i>		Jørgen Verner
	sagde jeg ofte	
<i>Maa jeg, Hr. Lærer?</i>		Buchhave
	Ikke ved	
<i>Tilfældigheder,</i>		Benzon
	men ved at	
<i>Alle gode Aander</i>		Schieber
	stod mig bi, oplevede jeg samtidig	
	mere end 5 Aar af	
<i>Fyens Stifts Læseforenings Historie,</i>		Norvin
	– jeg blev	
<i>Bogvennen,</i>		Aarsskrift
	ja,	
<i>Den Boggale,</i>		Nodier
	og lærte	
<i>Bøgers Brug</i>		Banke
	at kende.	
	Ved	
<i>En Fejltagelse</i>		Adolph
	var jeg nær kommen i Giersings	
	Skole, men	
<i>Rektoren</i>		Bruun
	var	

<i>Den fremsynte</i>	Lie
og havde andre	
<i>Fremtidsplaner</i>	Levetzow
med mig. Jeg oplevede ikke	
<i>En dansk Students Eventyr</i>	P. M. Møller
men jeg var en	
<i>Lykkens Yndling,</i>	Bernhard
som kom paa	
<i>Den rette Hylde</i>	Touscher
— — jeg kom ind i	
<i>Det forjættede Land</i>	Pontoppidan
havde	
<i>Et Møde</i>	Zak. Nielsen
med	
<i>Den store Mand</i>	Fogtman
og kom derved	
<i>I gode Hænder.</i>	Im. Bang
<i>Saa stor</i>	Ferber
blev jeg ikke, men jeg lærte, at	
<i>Den store Magt</i>	Zak. Nielsen
er	
<i>Kunsten at arbejde.</i>	Aarvig
<i>Man kan, hvad man vil,</i>	Schwartz
<i>Gaa paa,</i>	Lic
<i>Paa Livet løs</i>	Christmas
med	
<i>Frisk Mod</i>	Stender
... og det blev	
<i>Mit System!</i>	J. P. Müller
Jeg blev et	
<i>Arbejdets Barn</i>	Schwartz
og begreb, at	
<i>Mer end Perler og Guld</i>	H. C. Andersen

er	
<i>Arbejdets Glæde</i>	Aakjær
og	
<i>Arbejdets Ære.</i>	Dolleris
<i>I Aarenes Lob</i>	Levetzow
traf jeg af og til en	
<i>Af første Generation.</i>	Lie
Det var	
<i>Bedstemoder</i>	Bocck
fra	
<i>Det gamle Hjem</i>	Eriksholm
paa	
<i>Pladsen med de grønne Træer.</i>	Rode
— — <i>Et lykkeligt Hjem</i>	Bodenhoff
var det med	
<i>Syv Søskende</i>	Turner
<i>Født Drejer.</i>	Johanne Madsen
Det var	
<i>Lykkelige Mennesker</i>	Geijerstam
lige fra	
<i>Brødrene</i>	Frenssen
med	
<i>Redaktøren</i>	Bjørnson
i Spidsen til	
<i>Familiens sidste Ætling,</i>	Swan
lille	
<i>Mogens,</i>	J. P. Jacobsen
— — — men navnlig lærte jeg	
<i>Skovrideren</i>	Auerbach
at kende —	
en af	
<i>Folkets Mænd!</i>	Hans Henrichsen

— — <i>Er Vinter nær</i> eller er det	Hutchinson
<i>Foraar i Danmark,</i> er	Ahlmann
<i>Han</i>	Egedahl
<i>Naar Naturen kalder</i>	Jack London
<i>I Byger og Blæst</i> og	Falk Rønne
<i>Sne</i>	Stuckenberg
<i>Paa Farten</i> enten	Carl Møller
<i>Under Byens Himmel,</i>	Bergstrøm
<i>I Mark og Skov</i>	Bergsøe
<i>Og grønne Enge</i> til	Hec-Andersen
<i>Naturkoncert</i> eller paa	Blicher
<i>Slottet i Odense.</i> I de	Thorsoe
<i>Unge Dage</i> levede jeg mit	Schandorph
<i>Soldaterliv,</i> men havde samtidig	Hackländer
<i>Udvé.</i> Dog fik jeg i Stedet for at komme	Haukland
<i>Ud i Verden</i> til	Grønborg
<i>Chancen derude,</i>	Linck
<i>Det grønne Haab</i> opfyldt og	Drachmann
<i>Maalet naaet;</i> jeg fik	Stender

<i>Hurtig Forfremmelse</i>	Wittemore
og blev	
<i>En Medhjælp</i>	Lindau
med	
<i>Frie Hænder</i>	Benzon
og	
<i>Store Forventninger.</i>	Dickens
Jeg husker,	
<i>Mennesker jeg mødte,</i>	Fr. v. Jessen
der var	
<i>Mange Slags Folk,</i>	Kipling
<i>Broget Selskab</i>	Etlar
af	
<i>Indenbys og Udenbys,</i>	Carl Møller
baade borgerlig og adelig, —	
<i>Om Forladelse —</i>	Erik Bøgh
<i>Adelig og borgerlig,</i>	Pontmartin
<i>Arbejder og Præst</i>	Schrøder
samt	
<i>Rejsende</i>	Etlar
<i>Fra det gamle Kongens København.</i>	Davidson
<i>Der er Forskel</i>	Carl Møller
paa, hvad der findes i en	
<i>Boghandel.</i>	Peter Nansen
Jeg nævner	
<i>Paa Kryds og Tværs,</i>	Opgavesamling
noget	
<i>Smaatter</i>	Steffensen
lige fra	
<i>Myg</i>	Wesenberg-Lund
til	
<i>Jorden,</i>	Thit Jensen

<i>Hedebogrunde,</i>	Wæver
<i>Frukt og Gronsaager,</i>	Hanne Knudsen
<i>Pro Patria</i>	Leopold
<i>Danske Fugle,</i>	Helms
<i>Mad,</i>	Suhr
<i>Den folende Blomst,</i>	Shelley
<i>Smaa Juveler,</i>	Kristine Jensen
<i>Den gyldne Pil,</i>	Conrad
<i>General Løvenskjolds Ring,</i>	Lagerlöf
<i>Kong Graabjörn,</i>	Curwood
<i>Havfruen,</i>	Hans P. Lunde
<i>Hvalerne,</i>	Johs. G. Petersen
<i>Danske Herregaarde: Langesø,</i>	Berner Schilden Holsten
<i>Vor Oldtids Mindesmærker,</i>	Kjær
<i>Kong Salomons Miner,</i>	Haggard
<i>Den fuldendte Kvinde,</i>	Agnes Henningsen
<i>Madam Mangor</i>	Kogebog
samt	
<i>Eskimoer og Vilddyr,</i>	Bangsted
og vi tjener paa alt dette mindst	
<i>12 pCt.</i>	Lie
I 1918 stod jeg	
<i>Paa Skillevejen</i>	Basil King
mellem	
<i>To Byer,</i>	Dickens

	mellem	Leopold
<i>Min Ungdoms By</i>		
	og	
<i>Aarhus</i>		Byens Historie
<i>Alt for tidligt</i>		Macguid
	var	
<i>Et Samliv</i>		Lie
	mellem	
<i>To Mennesker</i>		Voss
	ved at briste, men	
<i>Alt kan vende sig til det gode,</i>		Baadsgaard
	og det blev	
<i>Et Kompagniskab</i>		Picard
	i Stedet for. Igen havde vi trods	
<i>To Sjæle — een Tanke;</i>		Lindemann
<i>Skjulte Traade</i>		Breum
	bandt os sammen, og mine	
<i>Lujtslotte</i>		Kidde
	styrtede ikke sammen,	
<i>Det store Øjeblik</i>		Glyn
	var kommet, og	
<i>Den skønne Drøm</i>		Perfall
	fra	
<i>Dengang man var ung</i>		Hjortø
	var gaaet i Opfyldelse, — vi undgik	
<i>Rivninger</i>		Tantphuens
	og	
<i>Vi vandrer</i>		Fr. Poulsen
	nu mod	
<i>Vort fælles Maal</i>		Vodder
	til	
<i>Standens Ære,</i>		Høyer
<i>For første og sidste Gang</i>		Lobedanz

holder jeg dette	
25 Aars Jubilæum.	Bergstedt
Jeg har vandret paa	
Lykkens Veje	Levin
i	
Disse Aar	L. Ottesen
og	
Genlyd af Dagen	Ahlmann
vil følge mig i	
De kommende Dage.	Loft
Snart skal vi tænke paa	
Dagen, som kommer,	Kjær
maaske vil det blive	
De stille Dage,	Ehrencron Müller
maaske skal	
Det store Fremstød	Macgill
gøres, men Dagen i Dag har været	
En dejlig Dag,	Herman Bang
og	
Det sidste Kapitel	Hamsun
i dette	
Mit Livs Eventyr	H. C. Andersen
skal være det	
Fagre Ord	Stuckenberg
Tak!	Erik Bøgh
Ærbodigst	Barfoed
Weishaupt.	

Det er svært at skrive om sig selv, men paa den anden Side er jeg maaske alligevel den, der bedst kan gøre det.

I mine yngre Aar vilde jeg sikkert have overvurderet min beskedne Indsats, men i den Alder jeg nu har, tror jeg, at jeg kan

vurdere den ret nøgternt. I hvert Fald har jeg ikke følt mig ret stor, naar jeg i denne Tid har fordybet mig i mine Forgængeres Liv og da især *Søren Hempels* og hans Svi-gersøns, ligesom jeg er imponeret over den Mængde Hverv, som N. Dr. kunde overkomme.

I det smilende Sydfyn, nærmere betegnet i Krarup Sogn, ved en lille rislende Bæk, byggede min Far, der var Skomager, et lille Hus. Den ældste *Weishaupt*, der har kunnet

efterspores, blev født omkring 1730 og er i Kirkebogen 1764 op-ført som Dragon, de følgende fire *Weishaupt*'er i lige Linie var Skomagere.

Jeg blev født i Krarup den 16. Maj 1887 som den næstældste af fire Søskende.

Da jeg var 8 Aar, blev Far syg, han kunde ikke taale det stillesiddende Arbejde, og vi flyttede til Odense.

Far og Mor gav os en udmærket Opdragelse, og selv med smaa Midler formaaede de at lade os vokse op i et hyggeligt og godt Hjem. De sidste Aar, Far virkede, var han Lagerforvalter i en stor Isenkramhandel i Odense, og selv om hans Indtægt næppe nogensinde var over 12--1500 Kr. aarlig, købte han dog et pænt Hus og efterlod sig ca. 6--7000 Kr. Det lyder utroligt, men det er sandt!

J. Weishaupt, 1902

Selv om vi kom til at bo i en Lejlighed, der kun kostede 112 Kr. i aarlig Leje, og selv om Mor syede alt vort Tøj — om det saa var vort Konfirmationstøj og mit første Jakkensæt, som jeg vigter mig med paa omstaaende Billede, saa syede min lille dygtige og flittige Mor ogsaa det —, saa kneb det dog med at faa Pengene til at slaa til, og min ældre Bror fik derfor en „Byplads“, som det hed dengang.

Jeg vilde ogsaa gerne hjælpe til, men det maatte jeg ikke for mine Forældre, jeg var for spinkel og for sart!

Men da der var gaaet et Par Aar, jeg var da ca. 10 Aar, kom jeg hjem og fortalte, at jeg havde „taget“ en Plads. Der blev først protesteret, men da mine Forældre hørte, hvad det var for en Plads, saa havde de ikke noget at indvende herimod.

Fyens Stifts Læseforening søgte en Dreng til at gaa Bibliotekaren til Haande og til at stille Bøgerne paa Plads. Mine Lærere, hvoraf den ene var den senere fortræffelige Leder af Munkebjergskolen, Skoleinspektør *Th. Lundahl Nielsen*, udpegede mig til denne Post.

Mellem Bibliotekets 35.000 Bind tilbragte jeg nu den halve Dag i 4 Aar, og da jeg var blevet konfirmeret, var jeg der i eet Aar hele Dagen.

Det var nogle dejlige Aar, jeg fik læst en Mængde Bøger — deriblandt en hel Del Biografier — og lærte at omgaaes Mennesker.

Odense By havde dengang ca. 35.000 Indbyggere, og Foreningen havde ca. 2000 Medlemmer, hvilket med disses Husstand gav et Tal, der nærmede sig en Femtedel af Byens Befolkning.

Jeg havde dengang betydeligt lettere ved at huske Ansigter, end jeg nu har, og dette kom mig tilgode, naar jeg de Aftener, da der var Koncert i „Læschaven“, var posteret paa Broen for at kontrollere, at der ikke kom Besøgende, der ikke var Medlemmer. Som Regel var der mellem 1—2 Tusinde til disse Koncerter, og anden Kontrol var der ikke, men der var adskillige, som maatte lide den Tort at blive udvist af en lille Purk.

Man vil sikkert kunne forstaa, at disse 5 Aar blandt de gamle og nye Bøger var en udmærket Forskole for en Boghandler.

Bogudvalgets Formand, Museumsinspektør *Chr. M. K. Petersen*, gav mig ved min Fratræden følgende anbefaling:

Johannes Weishaupt, født d. 16. Maj 1887, har fra Foraaret 1897 til Maj 1902 haft stadig Beskæftigelse i Fyens Stifts Læseforenings Bibliotek.

Som Formand for Foreningens Bogudvalg har jeg vundet et temmelig indgaaende Kendskab til ham, og til min store Glæde ser jeg mig i Stand til at give ham min bedste anbefaling. Hjulpen af en i hvert Fald paa Bogvæsenets Omraade særdeles god Hukommelse og en udpræget Ordenssans forstod han i den Grad at vinde sine foresattes Tillid, at Læseforeningens Bestyrelse, da Bibliotekaren i Sommeren 1901 paa Grund af alvorlig Sygdom maatte opgive sit Arbejde, ikke tog i Betragtning at overdrage ham en Del af Bibliotekarens daglige Forretninger. Skont hans unge Alder let maatte kunne berede ham Vanskeligheder, besorgede han i mere end et halvt Aar disse Forretninger uden at give Anledning til nogen alvorligere, begrundet Klage fra Medlemmernes Side.

Jeg nærer derfor det sikre Haab, at han ved Flid og Dygtighed vil formaa at tilfredsstille ogsaa sine fremtidige Principaler.

18. November 1902.

Chr. M. K. Petersen.

Bogudvalget bestod foruden *Chr. M. K. Petersen* af Skolebestyrer *F. C. N. Vesterdal* og Adjunkt, Dr. phil. (senere Rektor i Haderslev) *Karl Mortensen*.

Skolebestyrer *Vesterdal* (Giersings Realskole) plejede at give en Elev Friplads, imod at denne til Gengæld forrettede en Times Budtjeneste o. l. daglig.

Til denne Bestilling havde han udset mig, da jeg havde været i Biblioteket et Par Aar. De to andre Medlemmer af Bogudvalget satte sig imidlertid imod denne Plan, idet de lovede at skaffe mig ind i en Boghandel.

Fraregnet Undtagelserne, hvortil jeg altsaa selv hører, bor en vordende Boghandler have Realeksamen eller helst Studentereksamen, og derfor har jeg for en Sikkerheds Skyld ladet mine 3 Børn blive Studenter, den yngste er iøvrigt i Boghandlerlære.

Gennem Selvstudium og Privatundervisning prøvede jeg paa i nogen Grad at raade Bod paa den manglende Eksamen, men jeg har alligevel ofte følt mig handicappet.

Bogudvalget holdt sit Løfte, og en skønne Dag fik jeg hoesaaende Brev, og derved blev jeg den anden af Bogladens 6 Indehavere gennem 150 Aar, der har staaet i Boghandlerlære.

Det var første Gang, der blev sagt „De“ til mig, og jeg begyndte at føle mig voksen. Alligevel var jeg noget ængstelig, da jeg den 1. Maj 1902 stod udenfor den gamle fine Boglade, hvor jeg ikke før havde dristet mig ind.

Men jeg blev godt modtaget og følte mig hurtigt hjemme. Jeg fik straks stukket en vaad og en tør Klud i Haanden, og saa begyndte Morgenrengøringen. Heldigvis havde jeg lært dette

Odense d. 30de April 1902.

M.H. Johannes Weishaaupt.

J. Weishaaupt til venligst hils
bestyrer og søn Lærling i Hæmpeleske
Boghandel paa følgende Villkaar.

Ansættelsen regnes fra 1de Maj d. a. og
er bindende for 3 Aar; dog er de 3 første
Maanedes paa gjensidig Skriv uden Forbind.
dende for nogen af Partene

Saa 1de August - 1de Maj er Lønnen 20 Kr. p. Måned
- 1de Maj 1903 - 1de Maj 1904 - - 30 - -
- 1de Maj 1904 - 1de Maj 1905 - - 40 - -

Lønnen indtages bagud den 1de i hver efterfølg.
Måned; første Gang altsaa d. 1de September næst.

Om eventuel Ansættelse som Med.
hjælper eller Lærlings Udled bliver til den
Tid nærmere at forhandle.

Odense i April 1902.

J. Dreyer

Arbejde hjemme, saa jeg gik paa med godt Humør og fortsatte senere paa Dagen i ledige Stunder.

Maaske var dette den egentlige Grund til, at N. Dr. lagde Mærke til mig fremfor til andre Lærlinge og Medhjælper.

Jeg husker endnu, at jeg var angst for ikke at bestaa Proven paa de 3 Maaneder, men det gik jo!

Da de 3 Aar var gaaet, var jeg spændt paa, om jeg kunde fortsætte som Medhjælper.

Og saadan blev det ved. Da jeg var blevet Medhjælper, lurede jeg paa, om jeg maaske engang kunde blive Førstemedhjælper, og da *Poul Dreyer* begyndte at studere Jura, fantaserede jeg om engang at blive Indehaver.

Sommeren 1908 aftjente jeg min Værnepligt og regnede med, at jeg derefter skulde til Leipzig.

Da jeg kom hjem fra Efteraarsmanøvren, fik jeg paa Gaden tilfældigvis at vide, at den hidtidige Førstemedhjælper vilde rejse, og at jeg skulde være hans Eftermand. N. Dr. har altsaa regnet dette for noget saa selvfølgelig, at han end ikke havde drøftet det med mig, og jeg protesterede ikke!

Iøvrigt kan jeg takke en Soldaterkammerat for, at det var mig muligt at overtage Stillingen. Jeg havde ikke trukket Frinummer og skulde altsaa ligge til Vintertjeneste, alle Frinumre var „forudbestilt“ af Pessimister, medens jeg, der af Naturen er Optimist, regnede med, at jeg trak mig fri. I sidste Øjeblik ofrede den brave Jyde *Fr. Strauss* sig og solgte mig sit Frinummer. Hvis han ikke havde gjort det, havde min Fremtid maaske formet sig noget anderledes.

Bogladens Facade indtil 1909 i Forgrunden til venstre

Nu kom der nogle meget interessante Aar.

Først skulde jeg gøre mig fortrolig med en hel Del Arbejde, der var ganske fremmed for mig, Bogføring, Disponering, Korrespondance o. s. v., og jeg satte en Ære i ikke at spørge om for meget. Men det er en udmærket Maade at komme ind i Arbejdet paa, selvom jeg selvfølgelig løb mig nogle Staver i Livet.

For at danne en bedre Forbindelse fra Banegaarden til Stroget blev der i 1909 nedrevet 3 Ejendomme, deriblandt den Bygning, hvori *Hempelske Boghandel* havde haft Lokaler i ca. 110 Aar.

I et halvt Aar havde vi midlertidigt Lokaler i Klaregade i den Ejendom, Boghandler *Grupe* nu ejer, og derefter flyttede

vi ind i en ny Butik med splinternyt Inventar, men — ak! nok paa den gamle Plads, men desværre ikke ud til Strøget. Façaden vendte ud til den ny Gade, Graabrødre Passage, halvt gemt af en af de to store Kiosker, der var bygget for at faa Udgifterne til den store Ændring i Gadeplanen amortiseret.

I 25 Aar led vi under Pladsmangel, især under den forrige Krig og i de følgende Aar, da Forretningen voksede, og Bogsalget gik frem med Stormskridt.

Arbejdet med de 2 Flytninger dirigerede jeg, og det foregik begge Gange i det væsentlige paa een Dag, uden at Ekspeditionen derved gik i Staa, men der var heller ikke saa mange Ekspeditioner dengang.

Som Belønning fik jeg 8 Dages Ferie, som jeg benyttede til en Rejse over Berlin—Leipzig (med Besøg hos vor Kommissiønær), Dresden og retur over Berlin—Hamborg.

I det nye Lokale var der et lille „Nyhedsbord“ med Plads til ca. 20 forskellige Bøger, men kun til 1 Eksemplar af hver Bog. Ved gentagne Ombygninger — der har været min Hobby — er der nu i det samme relativt lille Lokale fremlagt og udstillet ca. 350 forskellige Bøger og Plads til ca. 2000 Bind.

Da Odense Kommune i 1934 ønskede at overtage de ovenfor nævnte 2 Kioskbygninger (der nu anvendes til Restauration paa Væddeløbsbanen), fik vi overladt ca. 75 m² Kælderplads under Gaden og fik derved den længe tiltrængte Udvidelse, idet Lageret i Kælderen blev flyttet derud, og den tidligere Lagerplads blev omdannet til Ekspeditionslokale for Skolebøger, Børnebøger og Kontorartikler.

Men jeg vender tilbage til de første Aar i det nye Lokale. Det var rolige Aar, lidt for rolige.

Efter de rolige Aar kom der nogle Aar, der var alt andet end rolige, det var den første Verdenskrig.

Jeg var saa uheldig tre Aar i Træk at være indkaldt – med Garnison i Næstved og paa Amager – ved Juletid og de følgende Maaned, hvor vi gjorde Status og foretog den aarlige Opgørelse med Forlagene. En væsentlig Del af dette Arbejde maatte jeg udføre om Aftenen og om Natten.

I 1919 blev der tilbudt mig en Stilling som Leder af „De unges Boghandel“ i Aarhus. Jeg havde sagt min Stilling op, erholdt Borgerskab i Aarhus, bestilt Telefon o. s. v., men jeg var ikke glad ved Tanken om denne Forandring.

Jeg blev derfor mere end glad, da N. Dr. tilbød mig Kompagniskab, og Bestyrelsen for K. F. U. M. og K. i Danmark, der havde antaget mig som Leder af „De unges Boghandel“, var saa forstaaende at den løste mig fra mit Løfte om at overtage denne Stilling.

Der blev nu oprettet en for mig meget gunstig Kontrakt, hvoraf det blandt andet fremgik, at jeg, hvis jeg overlevede N. Dr., skulde overtage Forretningen uden at betale nogen Afstaelsessum.

Mit Borgerskab fik jeg den 27. November 1919, men jeg regner Kompagniskabet fra 1. Januar 1920, da jeg fra denne Dag delte Bogladens Udbytte lige med min Kompagnon.

I adskillige Aar havde N. Dr. givet mig meget frie Hænder, og jeg havde arbejdet i Bogladen, næsten som om den var min

egen — jeg havde i nogle Aar haft Prokura — men det siger sig selv, at jeg nu fik yderligere Blod paa Tandem, og der var nok at rive i. Jeg var 33 Aar, altsaa i min bedste Alder, og de følgende Aar blev rent arbejdsmæssigt nogle af mine allerbedste Aar.

I 1921 maatte *Det Milo'ske Forlag* træde i Likvidation, og Udvalget overlod mig at forestaa Salget af Forlagets Bøger.

Aaret efter købte vi *Milo'ske Boghandel og Forlag*. Forlaget bestod af ca. 600 Titler med ca. 25.000 Bind, der var altsaa mange meget smaa Oplag.

Der var dog ogsaa en halv Snes store Oplag (Branth: Hvad jeg fortalte mine Elever, Bundgaard-Christensen: Verdens største Landbrug o. fl. a.), hvorfor jeg foretog en hurtig Rejse rundt til de fleste Boghandlere i Landet og opnaaede derved straks at realisere en ikke ringe Del af Lageret. Dette var af stor Vigtighed paa Grund af Pladsmangel.

Vi har fortsat Udgivelsen af Milos Kontor-Kalender (et Skriveunderlag med Kalender) og sammensluttede Milos og Hempels Køreplan til den Skikkelse, den nu udgives i; Oplaget er nu 12.000 Eksemplarer, der udsendes to Gange aarligt.

Kun een Bog blev optrykt, og det nye Oplag blev forøvrigt udsolgt.

Nu havde jeg faaet Lyst til at fortsætte med Forlagsvirksomheden. Jeg fik i 1926 N. Dr. til at gaa med til at udsende Emil Kochs lille Bog „Lys i Mørke“ i eet Bind.

Denne Bog havde ikke været forlangt i nævneværdig Grad i de foregaaende Aar; men nu gik Salget strygende. Det skyldtes

dels det smukke Udstyr (Omslagstegning af *Viggo Bang*) og især, at jeg havde faaet *Olfert Ricard* til at skrive nogle Mindeord foran i Bogen. *Ricard* skrev til mig, at han ellers ikke holdt af at være „Bugserdamper“; men i dette Tilfælde kunde han ikke sige Nej, da han ofte brugte Bogen og vidste, at den havde været af stor Betydning for saa mange.

I 1929 udsendte vi „Det kristne Menneskeliv“ i to Bind i samme Udstyr.

I Aarene 1925—34 udgav vi „Kirke og Folk“ med Dr. phil. *Niels Møller* og Sognepræst — senere Provst — *Harald Wellejus* som Redaktører. Imidlertid havde „Nyt nordisk Forlag“ paa-begyndt Udgivelsen af et lignende Tidsskrift under Navnet „Kirken“ og med Stiftsprovst — senere Biskop — Dr. theol. *C. I. Scharling* som Redaktør. Man havde længe her i Danmark savnet et Tidsskrift i Lighed med det meget udbredte norske Tidsskrift „Kirke og Kultur“, men to var dog for meget.

De tre Redaktører og to Forlæggere blev derfor enige om at slaa de to Tidsskrifter sammen til eet under Titlen „Kirken og Tiden“, med de samme tre Redaktører og paa fælles Forlag. Tidsskriftet ekspederes af Nyt nordisk Forlag.

Den største og interessanteste Opgave fik jeg dog med Udgivelsen og Salget af „Odense Bys Historic“, der udkom i 1926, et stateligt Værk paa ca. 800 Sider, i et Oplag paa 3000 Ekspl., der alle er solgt.

Det var Rektor *H. St. Holbeck*, der stod for Udgivelsen under Samarbejde med en Række Medarbejdere.

Oprindeligt var det Meningen, at dette monumentale Værk

skulde udkomme paa det Milo'ske Forlag, men nu kom Hempels Navn altsaa til at staa paa Titelbladet. N. Dr. og hans Broder *M. C. H. Dreyer*, i hvis Trykkeri Bogen selvfølgelig blev trykt, paatog sig den økonomiske Risiko, der var ret betydelig, selvom Rektor *Holbeck* havde opnaaet Støtte fra Staten, Odense Byraad og Carlsbergfonden. Jeg fik Fornøjelsen at sælge Bogen, og denne Opgave var virkelig en Oplevelse.

Men hermed ophørte vi praktisk talt med at drive Forlagsvirksomhed; vi har siden den Tid kun udgivet nogle faa Bøger, bl. a. to smaa Bøger af Sognepræst *Ejnar Johs. Poulsen*, samt en Del Bøger i Kommission.

De vil have lagt Mærke til, at de Bøger, der er udgivet fra 1893 til 1926, alle er skrevet af Forfattere, der var bosiddende i Odense, og nu meldte der sig ikke flere. Det var vel den væsentligste Grund til, at der i hvert Fald foreløbig blev en Standsning.

Hertil kom, at det ikke virkede opmuntrende, at det var gaaet det *Hempelske Forlag* (*Helm Petersen*) og det *Milo'ske Forlag* saa ilde. Det tredie større Provinsforlag, „*Jysk Forlagsforretning*“ i Aarhus, var overtaget af *Gyldendal*. Det saa derfor ud, som om det ikke længere var muligt at drive Forlagsvirksomhed i Provinsen.

Naar man tænker paa, at Odense som bekendt er den første danske By, i hvilken der er blevet trykt en Bog, og at to saa betydelige Forlag gennem en lang Aarrække har haft saa stor kulturel Betydning, kan det se ud som lidt af et Nederlag.

Imidlertid er der siden trykt mange Bøger i Odense, og der vil stadig blive trykt mange Bøger.

Der er ogsaa i Provinsen, og ikke mindst i Odense, dukket ret betydelige Forlag op, men de har — maaske undtagen *Flensted's Forlag* — haft en noget særpræget Karakter, i hvert Fald i deres Start.

Naar jeg ikke i større Grad fortsatte med at drive Forlagsvirksomhed, spillede der dog ogsaa andre Forhold ind.

Den direkte Tilknytning til Kunderne, som Sortimentsboghandelen giver saa rig Lejlighed til, havde større Interesse for mig end Forlagsvirksomheden.

Men hertil kommer, at jeg Gang paa Gang overfor Forlæggerne — stærkest i et Foredrag paa det nordiske Boghandlermøde i København i 1935 — har hævdet, at der bliver udgivet altfor mange (især oversatte) Bøger her i Landet, og det vilde derfor være ulogisk, om jeg var med i det store Kapløb.

I Aaret 1926 begyndte vi at sælge Bøger paa Ratebetaling — Ratesubskription, som vi nu foretrækker at kalde det — og dette Arbejde lagde i høj Grad Beslag paa min Tid og mine Kræfter især i det følgende Aar, da denne Form for Salg gav en Omsætning paa ca. 95.000 Kr.

Da det er yderst vanskeligt at konkurrere med Forlæggerne, der for en stor Del selv driver Kolportagesalg, har vi dog i de følgende Aar ikke kunnet — eller villet — opnaa nær saa stor en Omsætning.

Under Omtalen af N. Dr.s Forbindelse med Forstmænd og hans Salg til disse nævnte jeg, at det havde Betydning den Dag

i Dag. Dels har jeg beholdt de fleste af de gamle Kunder, og dels har jeg ogsaa faaet nye. Det har været mig en stor Glæde at omgaas Forstmænd igennem de mange Aar og at arbejde med de mange forskellige Skemaer, de benytter.

Odense Bys Indbyggerantal var nu steget til ca. 56.000, og der var 10 Boghandlere.

Da N. Dr. i 1929 blev Direktør i Fyens Stifts Sparckasse, blev jeg fra 1. Januar 1930 Eneindehaver af den gamle Boglade, som vi begge følte os bundet til paa en særegen Maade. Jeg maatte nu nøjes med nogle smaa Besøg af N. Dr., men han fulgte stadig de forskellige større og mindre Ombygninger og Livet i Bogladen med stor Interesse. Den største Opmuntring for mig gennem mange Aar var hans Tilfredshed med det, der skete.

Jeg lærte hos Boghandler *Dreyer* og kun hos ham, og rent teoretisk maa det vist siges at være et Minus med en saa ensidig Uddannelse, men jeg faar saa trøste mig med, at det tjener mig til Undskyldning for, at Resultatet ikke blev bedre.

Jeg fik f. Eks. ikke Undervisning i det, man forstaar ved „at sælge“, d. v. s. at sælge mere, end der bliver forlangt.

Men man kan eller bør jo lære, saa længe man lever, og jeg lærte efterhaanden en hel Del hos de forskellige Medhjælpere, som saa til Gengæld bl. a. lærte Orden og System hos mig.

Jeg mindes min egen Forbløffelse over, at der kunde sælges 550 Sæt af Berlingske Leksikon i 24 Bind og f. Eks. ca. 1300 Eksemplarer af Stevns: 9. April.

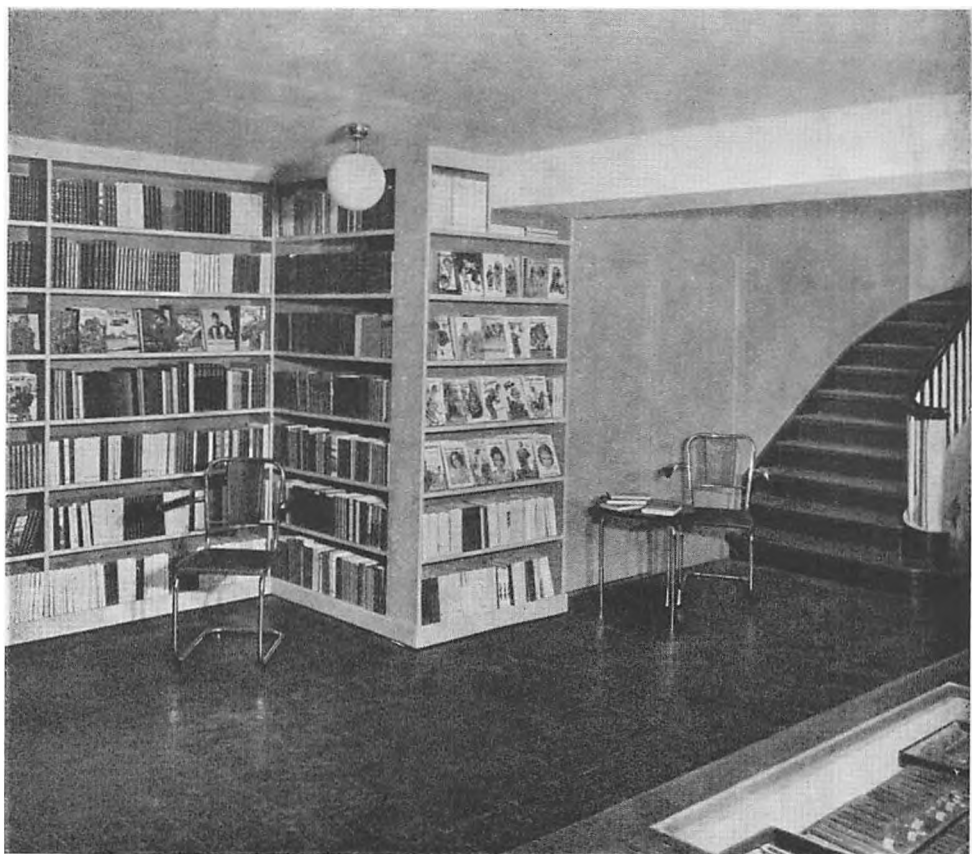

Facaden i sin nuværende Skikkelse

Interior fra Bogladen

Afdelingen for Børnebøger

Der har i den Tid, jeg har været i *Hempelske Boghandel*, været adskillige flinke Lærlinge, som jeg har glædet mig over at se vokse op og blive dygtige Boghandlere, heriblandt fra de senere Aar ikke mindre end ti Boghandlerbørn, endda to Søskende, en Ungersvend og Pigelil.

Jeg har Indtryk af, at baade Medhjælpere og Lærlinge — ogsaa de, der fortjente en Overhaling af og til, og fik den! — har befundet sig godt i *Hempelske Boghandel*. Det har givet sig Udslag et Par Gange paa særlig Maade. En skrev: „... først hos Dem lærte jeg virkelig Glæden ved Arbejdet at kende,“ og en anden, der kom paa Besøg, udbrød spontant med et Smil: „Hvor er det dog dejligt at være her igen, jeg tror aldrig, jeg kommer et Sted, hvor jeg vil befinde mig saa godt som her!“

Der har altid hersket en særlig Atmosfære i *Hempelske Boghandel*, og det var sikkert bl. a. det, der gjorde, at det var med Sorg, jeg i 1919 var ved at glide bort fra den gamle Boglade.

Der har mellem Kunderne og os — N. Dr. og mig — været et saa godt Forhold, at det er med stor Glæde og Taknemmelighed, at jeg tænker tilbage herpaa.

En af de største Glæder, jeg har haft i Bogladen, har været at finde den rigtige Bog, hvadenten det nu var til Kunden selv eller en Bog, der skulde benyttes som Gave.

Nu sker det ikke, som i „gamle Dage“, at der spørges: „Hvad skal jeg give Peter i Julegave?“ — „Giv ham en Bog!“ — „Det har han!“ Det kan vist heller ikke nu ske, som det skete engang i Sønderjylland, at en Boghandler gjorde Forsøg paa at sælge en Bog til en Kone fra Landet og fik følgende Svar: „Nej, nej,

bette Ven, vi har saa manne, manne Bøger, jeg tror, vi har sytten!“

Nu vil de fleste gerne have ikke blot een, men mange Bøger.

Jeg har kun haft faa Skuffelser i Bogladen. En af de største er, naar en Kunde — med eller uden Grund — er blevet misfornøjet og har skiftet Boghandler. Det var ikke for den mistede Fortjenestes Skyld, men fordi der ligesom derved blev sat en Plet paa Navnet *Hempel*.

Er det nu rigtigt, hvad der staar foran i denne Bog:

Den gamle Boglede, der følger med Tiden?

Jeg synes det!

Hvad *Lokaler* og *Façade* angaar, da har vi stadig bygget om og forbedret. Vi har prøvet at følge med Tiden og dog at bevare noget af det gamle Præg, som der bør være over et Firma, der har naaet den høje Alder af 150 Aar.

Ogsaa naar det gælder *Forretningens Art*, har vi prøvet paa at følge med Tiden. Handelen med Musikalier, Lædervarer og Billeder er ophørt paa passende Tidspunkter, medens Handelen med Bøger, Papir, Tryksager, Protokoller og Kontorartikler er vokset. Især er det dog Bog-Omsætningen, der er steget stærkt. Lageret af Bøger købt i fast Regning er nu ca. 30 Gange større end i 1905.

Ekspeditionernes Antal er i stadig Stigen; paa det Tidspunkt, da dette skrives, har det naaet sit Højdepunkt i Bogladens Historie, det samme gælder Omsætningen i det sidst afsluttede Regnskabsaar.

J. Weiskopf

Ogsaa naar det drejer sig om *Kunderne*, mener jeg, at jeg tør fastslaa, at Bogladen er fulgt med Tiden. Vi har stadig den Glæde at tælle en stor Kreds af Godsbesiddere, Proprietærer og Gaardejere blandt vore Kunder, men i de sidste 10—20 Aar er der adskillige Landvæsenselever, Fodermestre m. fl., der har faaet oprettet Konto hos os.

Jeg har tidligere nævnt Forstmændene, men foruden dem har vi et stort Antal Læger, Sagførere, Præster og andre Embedsmænd, der har deres Gang i den gamle Boglade og føler sig hjemme der; men vi har ogsaa haft den Glæde at se flere og flere Haandværkere, hvoraf mange er virkelige Bogsamlere og Bogelskere.

Der er ikke, som i 1902, da jeg kom i Lære, noget saa fornemt over Bogladen, at man betænker sig paa at gaa indenfor.

Foruden Arbejdet i Bogladen har jeg faaet Lov at deltage i lidt andet Arbejde.

I mange Aar havde jeg min Gang i K. F. U. M. og fik der Lejlighed til at beskæftige mig med de forskellige Afdelinger og Funktioner. Dette Arbejde har været med til at præge mig og paa forskellig Maade haft Betydning for mig.

N. Dr. viste mig ogsaa her stor Forstaaelse. Han fik mig senere ind i flere af de filantropiske Arbejder, han havde med at gøre. Han skaffede mig ogsaa et Par morsomme Job, idet jeg i en længere Aarrække var Bibliotekar ved Fyens Stiftstidende og Regnskabsfører for Fyens Væddeløbsforening, ligesom jeg i en Del Aar førte Regnskaberne for Sct. Knuds Kirke paa Re-

daktør *M. C. H. Dreyers* Vegne, indtil jeg ved dennes Død i Aaret 1934 overtog Hvervet som Kirkevæрге.

I det faglige Arbejde har jeg dels været Medlem af Den danske Provinsboghandlerforenings Bestyrelse og dels, siden 1923, været Formand for Odense Boghandlerforening.

Lad mig her fortsætte de smaa Notitser, der gaar igen i i denne lille Bog.

Odense har nu ca. 93.000 Indbyggere, og der er 16 Boghandlere.

Forhaabentlig har jeg undgaaet at prale. Det har i hvert Fald ikke været min Mening. Jeg har blot villet fortælle om den svundne Tid, og samtidig bringer jeg en Tak til de mange Enkeltpersoner og Institutioner, som jeg gennem Aarene har været i Forbindelse med.

Jeg *takker* især Bogladens Kunder, hvoraf en Del ogsaa var Kunder, da jeg kom i Lære.

Jeg *takker* de Fabrikanter og Grossister, med hvem jeg har haft en saa behagelig Samhandel, herunder Forlagene, baade Chefer og Personale.

Endelig *takker* jeg de mange Medarbejdere, baade Medhjælpere og Lærlinge, gennem snart 45 lykkelige Aar i den gamle Boglade. Jeg ønsker, den stadig maa holde sig ung og forstaa at følge med Tiden.

Weiskaupt

*Omslaget er tegnet af Hans Munk efter et Fotografi
fra Midten af det 19. Aarhundrede. Hempels Taarn
ses i Baggrunden. I Bygningen paa Hjørnet til venstre
haude Hempelske Boghandel Lokaler de første 2 Aar.*

Papir fra De forenede Papirfabrikker

Clichéer fra Fyens Stifts Reproduktionsanstalt

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri

Hefningen udført i Carl Nielsens Bogbinderi

*Oplag 1000 nummererede Eksemplarer,
hvoraf 50 kommer i Handelen*

Nr.

